

Eugeniusz Pryczkowski (ZKP O/Banino)

Anglojęzyczne nowiny z kaszubskiego Wilna w Kanadzie

Jeden z ważnych postulatów I Kongresu Młodych Kaszubów, który odbył się w Kartuzach 19 listopada 2016 roku, brzmi: „Istnieje potrzeba stworzenia nowej gazety/pisma, które będzie podejmować tematykę kaszubską”. Zdanie to wyartykułowali młodzi obradujący w sekcji medialnej. Trudno nie przyznać temu racji. Przecież wciąż brakuje na Kaszubach pisma, które podejmowałoby wyłącznie tematykę kaszubską, w znaczącym zakresie prezentując ją w języku kaszubskim. Chodzi oczywiście o gazetę docierającą do powszechnego czytelnika. W zasadzie w całej historii ruchu kaszubskiego nie udało się osiągnąć tego celu. Pewną tego rodzaju próbą był dwutygodnik „Kaszëbë” ukazujący się w latach 1958-1962, zaś spośród dodatków do innych pism zaledwie namiastką tej idei jest tygodnik „Norda”, pierwotnie czterostronicowa, później zredukowana do zaledwie jednej strony.

Tym bardziej może zdumiewać fakt, że w nielicznej społeczności w Kanadzie (około 10 tys.) skupionej w trzech niewielkich ośrodkach prowincji Ontario: Wilno, Barry’s Bay i Round Lake Centre wraz z przysiółkami (ok. 5 tys.) oraz rozproszonej w wielkich miastach (Ottawa, Toronto i inne), od czternastu lat regularnie ukazuje się czasopismo o tytule „News from the Wilno Heritage Society”, które wyłącznie porusza sprawy związane z Kaszubami z Kanadzie¹.

Pierwsi emigranci z Kaszub przybyli do Kanady w 1858 roku. Pochodzili głównie z obecnych powiatów chojnickiego, kościerskiego, bytowskiego i kartuskiego. Na nowej ziemi szukali dostatniego życia i swobód. Znane są nam uciążliwe warunki podróży emigrantów, niedole, choroby, głód, niebezpieczeństwa, oszustwa agentów oraz ciężki pionierski los emigrantów². Emigrowano grupami sąsiedzkimi, gdyż chciano w nowych, nie bardzo znanych

¹ Zob. np.: J. Borzyszkowski, J. Kurowska, *O Kaszubach w Kanadzie (1858-2008)*, Gdańsk – Wejherowo 2008; K. Ickiewicz, *Kaszubi Kanadyjscy wczoraj i dziś* [w:] *Norbertańska siła Kaszub*, red. A. Groth, E. Pryczkowski, Banino 2011, s. 131-138; E. Pryczkowski, *Aktualny rozwój kultury kaszubskiej u Kaszubów w Kanadzie*, „Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego”, R. 2013, s. 255-265. Także: E. Pryczkowski, *Kult Królowej Kaszub w Kanadzie i USA*, „Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego”, R. 2015, s. 360-367.

² Podczas obchodów 150-lecia emigracji ks. prał. Ambroży Pick, Kaszuba czwartej generacji emigrantów, powiedział na głównej uroczystości w Wilnie, m.in.: „Dzysô je nama tu wespół dobrze, ale czej 150 lat temù naszi lëdze tu przëszlë, tej rząd jima dół seczerã i hakã i rzekł: <Terô biôjta i ôbrabiôjta tã zemiã.> To bëło tej baro czãżkò. Ale òni so delë radã. Kò przëszlë tu za chlebem i za wòlnoscã”. Ciekawe, że podczas tej jubileuszowej mszy także oba czytania, psalm i ewangelia były w języku kaszubskim, co zaskoczyło wszystkich Kaszubów z Polski.

warunkach, znaleźć oparcie we wzajemnej pomocy. Nawykli do ciężkiej pracy i wysiłku, osiedlili się w dolinie rzeki Madawaska, gdzie z ogromnym trudem urządzali farmy na kamienistej ziemi, pracowali w lesie, byli rybakami. Zakładali parafie i miejscowości takie jak Hagarty (później przemianowane na Wilno na cześć osiadłego z nimi księdza pochodzącego z Wilna litewskiego) i kolejne. Zamieszkali też w Killaloe, Madawaska, Whitney, Combermere, Brudenell, Renfrew i Pembroke. W kościele Kaszubi modlili się po polsku, choć nigdy się nim nie posługiwali, w szkole i urzędzie porozumiewali się po angielsku, ale w domu mówili zawsze po kaszubsku. Do lat 70-tych XX wieku kaszubski był ich podstawowym językiem komunikacji. Niestety, zmiany cywilizacyjne wpłynęły na przerwanie naturalnego przekazu językowego. Do tego też czasu do ojczyzny przodków docierały sporadyczne informacje o losach tej emigracji³.

Ważnym momentem w życiu kanadyjskich Kaszubów było założenie organizacji zrzeszającej Kaszubów zatroskanych o zachowanie i rozwój kaszubskiego dziedzictwa kulturowego wśród Kaszubów w Kanadzie o nazwie Wilno Heritage Society (Wileńskie Stowarzyszenie Dziedzictwa). Ojcami powstania organizacji byli przede wszystkim Martin Shulist oraz ks. Aloysius Rekowski, autor książki o Kaszubach za oceanem⁴, która dała początek szerszym badaniom oraz działaniom związanym z kaszubską emigracją w Kanadzie. To właśnie ta książka wzbudziła zainteresowanie dziejami Kaszub u Davida Shulista (syn Martina), który był wieloletnim liderem stowarzyszenia WHS i głównym realizatorem jej zawiązania. Pierwsze spotkanie odbyło się 15 marca 1998 r. Oprócz prezesa D. Shulista do zarządu weszli: wiceprezes Michael Coulas, skarbnik Ed Chippior, Andrew Yantha (odpowiedzialny za działania przy rozbudowie skansenu w Wilnie), sekretarz Diane

³ Jako pierwszy o emigrantach obszernie pisał Józef Kisielewski w pracy z 1938 roku *Ziemia gromadzi prochy* wydanej w Poznaniu. Jedną z pierwszych relacji z pobytu w Kanadzie zamieścił Arkady Fiedler w książce *Kanada pachnąca żywicią*, Warszawa 1955, który w podrozdziale *Wilno w Ontario* na siedmiu stronach zawarł sporo ciekawych refleksji. Ciekawe są też impresje, które ujął Augustyn Necel w swej książce o bardzo wymownym tytule *Z deszczu pod rynnę*, Warszawa 1971. Bardzo ważne były też liczne artykuły Pawła Brzeskiego (1914-2008) z Torontu i Bronisława Sochy-Borzeszowskiego autora *Panoramy kaszubsko-pomorskiej* wydanej w Londynie (1975), w którym jest np. artykuł o początkach Polskiego Ośrodka Harcerskiego „Kaszuby” w ontaryjskim Wilnie. Bardziej gruntowne badania rozpoczęły się dopiero począwszy od lat 80-tych XX wieku. Do tego czasu powstało już całkiem sporo książek w języku polskim. Są to m.in.: I. Jost, *Osadnictwo kaszubskie w Ontario*, Lublin 1983; R. Małańczak, *Kaszuby, Ontario w poszumie borów i odpłusku fal*, Toronto 1990; J. Kucharska, *Poszukiwania tożsamości kulturowej ludności kaszubskiej w Polsce i Kanadzie*, Łódź 1993; K. Ickiewicz, *Kaszubi w Kanadzie*, Gdańsk 1981; W. Szulist, *Kaszubi kanadyjscy*, Gdańsk 1992; J. Borzyszkowski, *O Kaszubach w Kanadzie*, Gdańsk-Elbląg 2004; S. Stolarczyk, *Nasza Polska kanadyjska*, Toronto 2008. Nie mniej książek powstało w języku angielskim, z czego najważniejsza to A. Rekowski, *The saga of the Kashub people in Poland, Canada, USA*, Ottawa [1996]. Ponadto warto wymienić np.: J. M. Glofcheskie, *Folk music of Canada's oldest Polish community*, Ottawa 1980; *The proud inheritance*, red. A. Żurakowska, Ontario's Kaszuby, Ottawa 1991; M. Biernaskie, Barbara Dombroskie, *Dombroskie Genealogy*, Kanada Ontario 2013; *Kashub/ Polish Heritage Stories of Renfrew County; crosses of Wilno* by D. and M. Shulist, Wilno 2002.

⁴ A. Rekowski, *The Saga of The Kashub People in Poland, Canada, USA*, Ottawa [1996].

Etmanskie oraz Phil Biernaskie, Teenie Shulist i Christine Recoskie⁵. W latach 2010-2015 był burmistrzem gminy Barry's Bay Hagarty. Mimo że obecnie nie piastuje już żadnych ważniejszych urzędów wciąż jest uważany za postać numer 1 wśród Kaszubów. Często zwany jest tam kaszubskim królem. Obecnie pracuje nad swoją książką, w której opisuje swoje życie związane z kaszubszczyzną oraz osobisty pogląd na sprawy regionalizmu i nacjonalizmu kaszubskiego⁶.

Właśnie organizacja, którą kierował w tym czasie David Shulist, postanowiła wydawać swój informator. Było to w roku 2003. Twórcą periodyku była znana dziennikarka, autorka wielu książek o Kaszubach Kanadyjskich Shirley Mask-Connolly, w tym pomnikowego dzieła „Kashubia to Canada: Crossing on the Agda”⁷. Jest to Kaszubka urodzona w Hagarty nieopodal Killaloe w rodzinie Ludwika i Rity (z Lipińskich) Maszków. Jej rodzice doskonale mówili w języku kaszubskim. Ona sama nie zdołała nauczyć się już tego języka. Jej mężem jest Tom Connolly - potomek irlandzkich imigrantów. Wraz z dorosłymi dziećmi mieszka w Ottawie.

Periodyk od początku nosi tytuł „News from the Wilno Heritage Society” (Informacje z Wilno Heritage Society). W podtytule jest niejako dokończenie tytułu o brzmieniu: „celebrating Canada's Polish-Kashub Cultural Heritage”, co możemy tu tłumaczyć w następujący sposób: „podkreślające polsko-kaszubskie dziedzictwo kulturalne Kanady”. W pierwszych latach funkcjonowania pisma umieszczano także nadtytuł „If You don't know, you Wilno”, co dosłownie znaczy; „Jeśli nie znasz, ty Wilno”. Jest to jednak gra słów. Otóż nazwa Wilno jest fonetycznie zbliżona do lokalnej wymowy „will know”. Zdanie to, w którym zawarta jest nazwa głównego miasteczka Kaszubów i siedziba organizacji WHS, otrzymuje zatem znaczenie: „Jeśli nie wiesz, dowiesz się ”.

Shirley Mask Connolly jest od początku głównym twórcą i redaktorem pisma. Redaguje go już piętnasty rok. Pierwsze numery miały po 16 stron. Później objętość wzrosła do 20 i 24 stron. Obecnie kolejne numery mają przeważnie po 28 stron sporadycznie - 24, zawsze w formacie A-4. Ten stan utrzymuje się już od 2008 roku. W celu zmniejszenia kosztów pismo

⁵ Zob.: <http://www.wilno.org/vol1.html>, w którym odnotowano m. in.: „On March 15th 1998, the Wilno Heritage Society met for the first time. At this meeting, a committee was formed and Dave Shulist was voted President; Michael Coulas was voted Vice-President; Ed Chippior was voted Financial Director and the following committee members nominated: Andrew Yantha (Building Director) has since stepped down and his position has been filled by Phil Biernaskie, Teenie Shulist (Heritage Director), Christine Recoskie (Treasurer), Diane Etmanski (Secretary).”

⁶ Informacje od Davida Shulista. Autor jest w posiadaniu fragmentów przygotowywanej pracy.

⁷ S. M. Connolly, *Kashubia to Canada: Crossing on the Agda*, Ottawa 2003 [pol.: Kaszuby do Kanady: Podróż na Agdzie (Agda to nazwa statku pasażerskiego, którym płynęli kaszubszy emigranci)]. Ponadto dużą wartość stanowią inne prace Shirley Mask Connolly, jak: S. M. Connolly, *Pioneers in Canada's First Polish Settlement*, Ottawa 2002 oraz S. M. Connolly, *Marriage Matters*, Ottawa 2014.

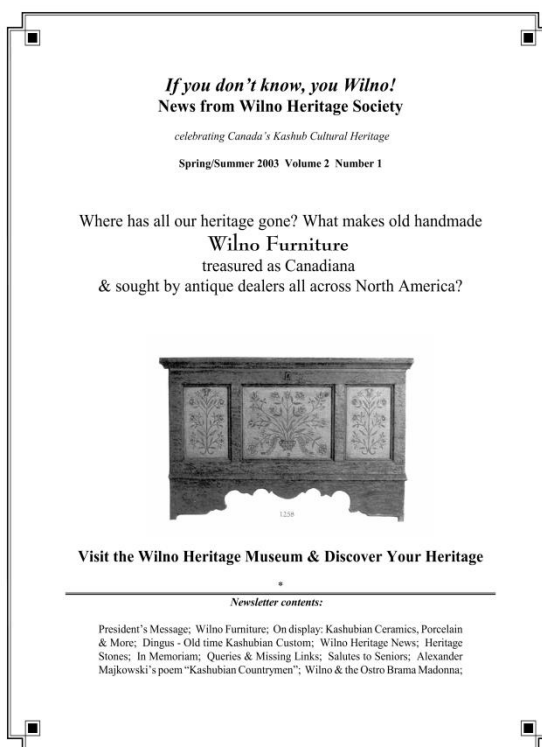
jest czarno-białe. Drukowane jest w Ottawie przez Marthę Prince - Kaszubkę, która jest współpracownikiem firmy drukarskiej w stolicy kraju. Finanse na jego druk zbierane są od prywatnych darczyńców, którzy przekazują pieniądze⁸. W miarę upływu lat pojawiło się sporo osób, które publikują w nim swoje artykuły lub przekazują informacje. Pismo ukazuje się dwa razy w roku. Są to łączone numery wiosenno-letni oraz jesienno-zimowy. Pierwszy numer datowany jest na wiosnę/lato 2003 roku. W stopce redaktor odnotowała, że ukazuje się on w ramach tomu 2 (Volume 2). Chciała przez to zaznaczyć, że poprzednikiem „News...” był biuletyn informacyjny WHS ukazujący się w latach 1998-1999 przygotowywany przez Lynn Visutskie⁹.

Periodyk w całości redagowany jest w języku angielskim. Sporadycznie pojawiają się w nim słowa kaszubskie w celu podkreślenia tożsamości mieszkańców Kanadyjskich Kaszub, a zwłaszcza wskazania oryginalnego nazewnictwa wielu przedmiotów kultury materialnej, której dotyczy sporo artykułów. Już w pierwszym numerze redaktor wskazuje, że kaszubskie dziedzictwo kulturowe szeroko rozeszło się po północnej Ameryce, jest tam cenione i poszukiwane. Przykładem są meble z motywami kaszubskimi. Mistrzem w tej dziedzinie jest Donny Burchat, świetnie mówiący w języku kaszubskim, który wciąż z sukcesami prowadzi swój zakład w Wilnie. Ponadto w pierwszym numerze znalazły się artykuły o wystawie kaszubskiej porcelany, wielkanocnym zwyczaju dëgòwaniégò - śmigania witką jałowca lub brzozy. Jest też artykuł o Aleksandrze Majkowskim i jego poezji¹⁰. Stałą rubryką, skrupulatnie prowadzoną do dziś, jest „In Memoriam”, czyli adnotacje o zmarłych mieszkańcach kanadyjskich Kaszub. Ta pozycja zajmuje zazwyczaj 2-3 strony każdego numeru. Niekiedy są też osobne artykuły o bardziej znanych i zasłużonych postaciach.

⁸ Informacje o czasopiśmie autor pozyskał bezpośrednio od jej redaktora, Shirley Mask-Connolly.

⁹ Pierwszy numer biuletynu można zobaczyć tu: <http://www.wilno.org/vol1.html>

¹⁰ Zob.: A. Zurakowska, *Alexander Majkowski's poem „Kashubian Countryman”*, „News from the Wilno Heritage Society”, nr 1, T. 2, Spring/Summer (Wiosna/lato) 2003, s. 11.

Okładka pierwszego numeru pisma

Z najnowszego numeru dowiadujemy się o odejściu Alphonsa Buranta (22.11.1934-11.05.2016), postaci obdarzonej wieloma talentami, z zawodu drwala i rzemieślnika, z aktywności społecznej - lokalnego polityka, a z pasji - malarza. Kilkanaście ostatnich lat poświęcił malowaniu dawnych domów kaszubskich i innych obiektów, narzędzi, pracy na farmach, pejzaży¹¹. Jego dzieła stanowią ważną część stałej ekspozycji skansenu w Wilnie. Pięknie mówił po kaszubsku, o czym można się przekonać z filmu *Kanadijjszi Kaszëbi*¹².

Znaczącą część pisma zajmują artykuły historyczne. Dotyczą zarówno przeszłości kaszubskich osad w Kanadzie, jak i ludzi je zamieszkujących. Niemal w każdym tego rodzaju artykule głęboko prezentowane są ich korzenie związane z Kaszubami w Polsce. Odkrywanie rodowej historii stało się pasją wielu mieszkańców Kraju Klonowego Liścia. Świadectwem tego są kamienie upamiętniające te rody usytuowane w centrum skansenu kaszubskiego w Wilnie. Na niemal każdej większej uroczystości dochodzi do otwarcia nowego kamienia upamiętniającego pierwszych osadników przybyłych zazwyczaj w drugiej połowie XIX wieku. Są więc kamienie rodzin (czasami po kilka) Czapiewskich, Biernackich, Jakubowskich, Ostrowskich, Szulistów, Szczypiorów, Maszków, Lorbieckich, Peplińskich, Kaszubowskich, Pałubickich, Kuczkowskich, Burchatów, Jantów, Rekowskich, Kreftów,

¹¹ S. M. Connolly, *A salute to...*, „News from the Wilno Heritage Society”, T.15, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2016, s. 21.

¹² Film dokumentalny *Kanadijjszi Kaszëbi*, real. E. Pryczkowski, 2013.

Boruckich, Buraczewskich, Zblewskich, Stopów, Cybulskich, Błanków, Dziemińskich, Kulasów, Piechowskich, Trzebińskich, Miszewskich i wielu innych¹³. Na koniec 2016 roku jest ich razem 64. Na kamieniach wyryte jest nazwisko rodowe (przeważnie w dwóch pisowniach - polskiej i angielskiej), imiona pionierów i daty ich narodzin i zgonów, a także miejscowość pochodzenia. W najnowszym numerze znajdujemy informacje o odsłonięciu kolejnych czterech nowych kamieni. Te małe wydarzenia rodzinne często powiązane z większą uroczystością, przeważnie jest to Kashub Day, czyli dzień (festyn) kaszubski, który co roku odbywa się w pierwszych dniach maja. W 2016 roku festyn odbył się 7 maja. Odsłonięto wówczas kamienie Jaraszkiewiczów, kolejnej rodziny Czapiewskich, Murachów i Buszów¹⁴.

Tego samego dnia udekorowano księżniczkę i księcia Kaszub. Od kilkunastu lat tytuły te przyznaje się dzieciom, które w danym roku wykonały najlepsze prace hafciarskie na szkolnym konkursie. Od kilku lat trwa istnienie też tradycja honorowania króla i królowej Kaszub kanadyjskich. Tytuły te otrzymuje małżeństwo szczególnie zasłużone dla zachowania kultury i języka kaszubskiego. W 2016 r. otrzymali je Margaret i Zigmund Biernaski¹⁵. To właśnie na ręce tego małżeństwa przekazano replikę figury Królowej Kaszub, z którą osiemnastoosobowa grupa Kaszubów przyjechała w tych dniach do Kanady. Główne uroczystości kościelne odbyły się 8 maja 2016 r.. Związane były ze złotym jubileuszem koronacji cudownej figury na Królową Kaszub w Sianowie¹⁶.

Kontaktom między Kaszubami z Polski i Kaszubami z Kanady pismo poświęca sporo swoich łamów. Wszelkie podróże do ojczyzny przodków zarówno pojedynczych osób, jak i całych grup są szeroko relacjonowane. I odwrotnie. W piśmie są obszerne relacje wyjazdów zorganizowanych grup Kaszubów do Kanady w roku 2008, 2012 z udziałem premiera Donalda Tuska, a także w 2016. Wizyta polskiego premiera o kaszubskich korzeniach, była jednym z ważniejszych wydarzeń w dziejach kaszubskiego osadnictwa¹⁷.

¹³ Zob.: np.: S. M. Connolly, *Seven new family homestead stones installed at Wilno Heritage Park in 2007*, „News from the Wilno Heritage Society”, T.6, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2007, s. 9-12; S. M. Connolly, *Nine new family homestead stones installed at Wilno Heritage Park in 2008*, T. 7, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2007, s. 22-24.

¹⁴ S. M. Connolly, *Unveiling of four new homestead stones in 2016 - 64 in total*, „News from the Wilno Heritage Society”, T.15, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2016, s. 10-12.

¹⁵ S. M. Connolly, *Kashub day - May 7, 2016*, „News from the Wilno Heritage Society”, T.15, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2016, s. 8.

¹⁶ S. M. Connolly, *Other Heritage News*, „News from the Wilno Heritage Society”, T.15, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2016, s. 23.

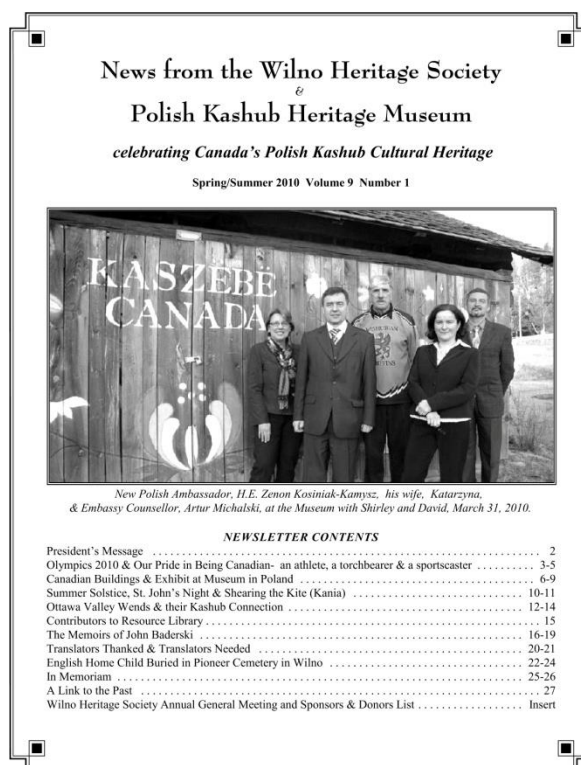
¹⁷ Zob.: S. M. Connolly, *Kashubs Celebrate 150 years in Canada, Wilno, August 2, 2008*, „News from the Wilno Heritage Society”, T.7, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2008, s. 3-10; S. M. Connolly, *Polish Prime Minister visits museum*, May 13, 2012, „News from the Wilno Heritage Society”, T.11, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2012, s. 3-7.

Oprócz tematów historycznych oraz bieżących informacji w każdym numerze jest słowo prezesa WHS. Przedtem pisał je David Shulist, zaś od 2011 Peter Głofcheskie (Główczewski) - aktualny prezes WHS. Na koniec pierwszego roku swojej prezesury P. Głofcheskie dziękując entuzjastycznie za wspólną pracę, napisał:

Kto uczynił z wydarzeń w 2012 roku taki sukces? To wy, nasi członkowie i wolontariusze. W tym numerze podajemy nazwiska członków zarządu stowarzyszenia, sponsorów i donatorów. Aktualnie mamy ponad 400 członków. Każdy z was w taki czy inny sposób pomaga. Jedni prowadzą i organizują, inni chętnie wyciągają pomocną dłoń, zaś jeszcze inni sponsorują i pomagają finansowo. Każdy może być dumny ze wspaniałych działań, że pamiętamy i oddajemy hołd naszym kaszubsko-polskim przodkom oraz wspólnie czcimy nasze dziedzictwo¹⁸.

Periodyk - jak podaje jej redaktor - jest nie tylko źródłem wiadomości o Kaszubach, ale wielokrotnie wzbudza chęć wstąpienia w szeregi organizacji. Wielu mieszka daleko poza miejscem urodzenia. Dla nich jest często jedyny kontakt z swą maleńką ojczyzną - Kaszubami Ontaryjskimi. Nieraz po latach - dzięki pismu - wracają do korzeni za sprawą coraz częstszych pobytów, zwłaszcza w miesiącach letnich. Działalność uzewnętrzniona w piśmie generuje większe zaangażowanie wolontariuszy, przynosi darowizny pieniężne, artefakty i inne materiały przekazywane do muzeum. W związku z tym, że znakomita większość działań obraca się wokół muzeum, postanowiono w 2010 roku wydłużyć tytuł pisma o następujące słowa: & *Polish Kashub Heritage Museum*. W tymże muzeum - oprócz coraz liczniejszych zbiorów materialnych - tworzona jest też biblioteka zawierająca liczne książki o tematyce kaszubskiej.

¹⁸ P. Głofcheskie, *President's message*, „News from the Wilno Heritage Society”, T.11, nr 2, Fall/Winters (Jesień/zima) 2012, s. 2.

Okładka pisma. Na zdjęciu pierwsza od lewej Shirley Mask-Connolly. W środku David Shulist